

του Μιχαήλ Χούλη, Θεολόγου

Ο ΘΕΟΣ ΣΤΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟ

Όταν ο Ιησούς Χριστός συναντήθηκε με τη Σαμαρείτισσα στο πηγάδι του Ιακώβ, αποκάλυψε τη βαθύτερη φύση του Θεού και είπε: «Ο Θεός είναι Πνεύμα και εκείνοι που τον λατρεύουν πρέπει να τον λατρεύουν πνευματικά και αληθινά» (Ιω. 4,24). Είναι λοιπόν άυλος ο Θεός, πνευματικός και άορατος. Είναι πρόσωπο, το όντως Ον, και όχι νεφελώδης δύναμη και απρόσωπη ενέργεια, σύμφωνα με απωανατολίτικα πρότυπα. Η μοναδική και μυστηριώδης Του φύση εξηγεί και το γιατί δεν μπορεί να κατανοηθεί επιστημονικά. Αν μπορούσε να γίνει αυτό το τελευταίο, τότε ο Δημιουργός θα ήταν πεπερασμένος και ο άνθρωπος παντογνώστης. Στην αρχαιότητα ο σοφός Σιμωνίδης κλήθηκε από τον Ιέρακα, τον τύραννο των Συρακουσών, να αποκαλύψει την έννοια του Θεού. Ο φιλόσοφος επανειλημμένα ζήτησε παράταση χρόνου, μέχρι που παραδέχτηκε πως δεν μπορούσε να συλλάβει το μέγεθος και την ουσία Του.

Η ύπαρξη του Θεού ήταν πάντα δεδομένη στους ανθρώπους, όπως επισημαίνει τον 2ο αιώνα ο ιστορικός Πλούταρχος (προς Κολώτην, 30). Έχει αποδειχθεί ότι οι άνθρωποι θρήσκευαν εξαρχής (βλ. σοβαρές εργασίες των Σπράγγερ, Βίλχεμσμιθ, Άντριου Λάνκ, Λεωνίδα Φιλιππίδη) και στο Μαντείο των Δελφών υπήρχε η επιγραφή «ει» (δηλαδή Υπάρχεις). Στην Παλαιά Διαθήκη, ο ίδιος ο Θεός είναι που αποκαλύπτει την ύπαρξή Του στον Μωυσή, όταν του λέει: «Είμαι και θα είμαι εκείνος που είμαι» (Εξ. 3,14), δηλαδή ο αναλλοίωτος Κύριος. Όταν ο άνθρωπος υμνεί το Θεό, και τον δοξάζει ιδίως εκκλησιαστικά, συλλογικά, Τριαδοκεντρικά, Χριστοκεντρικά, τότε βρίσκει και το πλήρωμα των δικών του τελειοτήτων και οδηγείται στην λυτρωτική κατά χάριν ένωση μαζί Του. Ο ψαλμός 41 στην Π.Δ. το εκφράζει αυτό πετυχημένα, γιατί λέει: «Όπως το ελάφι ποθεί να ξεδιψάσει στις πηγές των υδάτων, τόσο πολύ και η ψυχή μου ποθεί εσένα, Θεέ μου» (στίχ. 2).

ΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Πρώτη πηγή των αποκαλυφθεισών θείων αληθειών του Χριστιανισμού είναι ο Παράκλητος («σε μας τα φανέρωσε ο Θεός με το Άγιο Πνεύμα», Α΄ Κορ. 2,10) και εξ Αυτού ο φωτισμός των αγίων και Πατέρων της Εκκλησίας. Δι' αυτών δημιουργήθηκε η Αγία Γραφή και η ιερά Παράδοση.

Σύμφωνα λοιπόν με τη χριστιανική μας διδασκαλία ο Θεός ΣΤΗΝ ΟΥΣΙΑ ΤΟΥ είναι απρόσιτος και αμέθεκτος («τα μυστικά του Θεού κανένας δεν μπορεί να τα ξέρει εκτός από το Πνεύμα του Θεού», Α΄ Κορ. 2,11) και μόνο κατά τις ενέργειές Του προσιτός, γνωριζόμενος και κοινωνούμενος. Ο Μ. Βασίλειος αποσαφηνίζει τα ανωτέρω, όταν λέει: «Οι μεν ενέργειές Του κατεβαίνουν προς εμάς, η δε ουσία Του μένει ακατανόητος» (Ρ.Γ. 32, 864 και ΕΠΕ 1, 152). Στις ενέργειες του Θεού, μέσω των οποίων καθίσταται γνωστός και μεθεκτός, συμπεριλαμβάνονται η ομορφιά της Δημιουργίας Του και η Χάρη Του, που παρέχεται ιδιαίτερα δια των εκκλησιαστικών μυστηρίων, τη μελέτη της Αγίας Γραφής, την άσκηση και την προσευχή (βλ. και Ρωμ. 1,20-21). Βαρνάβας και Παύλος διδάσκουν: Ο Θεός «δεν άφησε τον εαυτό του

χωρίς μαρτυρία, διότι σας ευεργετούσε με το να στέλνει βροχή από τον ουρανό και εποχές καρποφόρους, με το να γεμίζει με τρόφιμα και χαρά τις καρδιές σας» (Πράξεις 14, 16-17).

Μπορούμε επομένως να πούμε ότι ο άνθρωπος γνωρίζει τα περί του Θεού, την παρουσία Του, όχι όμως και την ουσία Του (που είναι κεκρυμμένο μέγα μυστήριο όχι μόνο για τον νυν, αλλά και για τον μέλλοντα αιώνα), όπως και οι σπηλαιολόγοι σχηματίζουν μικρή μόνο αντίληψη των υπογείων φυσικών κατασκευών με την επίσκεψη υπογείων διαδρομών, ή ακόμη όταν οι περιπατητές απολαμβάνουν τη δασική διαδρομή χωρίς να μπορούν να αντιληφθούν την πλήρη εικόνα ενός δάσους. Ο Θεός με την ΦΥΣΙΚΗ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΤΟΥ γνωρίζεται: (α) δια της ιστορίας, (β) της συνείδησης και (γ) της ομορφιάς του κόσμου. (α) Διαχρονικά πράγματι, δεν υπήρξε λαός χωρίς θρησκεία, και οι ειδικοί μάς λένουν ότι ο άνθρωπος γεννιέται με θρησκευτική προδιάθεση. (β) Η συνείδηση του ανθρώπου είναι ένας άορατος δικαστής, που βραβεύει το καλό, ή ελέγχει το κακό, και θεωρείται η φωνή του Θεού μέσα μας. (γ) Ο κόσμος, η φύση, είναι κόσμημα, στολίδι, και διαπιστώνουμε ότι αυτό το υπέροχο συμπαντικό ρολόι έχει τάξη, αρμονία, σχέδιο, οργάνωση, ακρίβεια, σκοπό, εφόσον δισεκατομμύρια παράγοντες συνεργάστηκαν και συνεργάζονται για να δημιουργηθεί και για να συνεχίζεται στους αιώνες το μοναδικό φαινόμενο της ζωής. Τόσο η αστρονομία (μακρόκοσμος) όσο και η ιατρική και η βιολογία (μικρόκοσμος) μαρτυρούν με τις συνεχείς ανακαλύψεις τους την άπειρη σοφία του Δημιουργού, καθότι «οι ουρανοί διηγούνται δόξαν Θεού, ποίησιν δε χειρών Αυτού αναγγέλλει το στερέωμα» (Ψλμ. 18,2). Επίσης, ο απόστολος Παύλος πολύ σωστά καταγράφει: «Αν κάθε σπίτι για να οικοδομηθεί πρέπει κάποιος να το κατασκευάσει, τότε ο Θεός είναι εκείνος που κατασκεύασε τα πάντα» (Εβρ. 3,4).

Η αλήθεια του πανυπερτέλειου Θεού δεν μπορεί να χωρέσει στο μικρό λάκκο του ανθρώπινου μυαλού. Αυτό γίνεται επίσης κατανοητό με σχετική ιστορία από τη ζωή του ιερού Αυγουστίνου. Σε μια παραλία συνάντησε μικρό παιδί που προσπαθούσε να αδειάσει όλη τη θάλασσα, καθώς έλεγε, σε ένα λακκάκι στην αμμουδιά. Τότε κατάλαβε ο ιερός Πατήρ ότι και το μυστήριο του Θεού δεν κατανοείται λογικά αλλά πιστεύεται αποκαλυπτικά, αφού ο Θεός αποκαλύπτεται στον άνθρωπο ως εσωτερική παρουσία και όχι ως εξωτερική αυθεντία. Και όπως: (α) δεν δυνάμεθα να πιούμε όλο τον ποταμό, μπορούμε όμως να πιούμε ένα ποτήρι δροσερό νερό, και (β) δεν μπορούμε να αγκαλιάσουμε ένα ολόκληρο βουνό, μπορούμε όμως να το αγγίξουμε, έτσι και ο Θεός άφησε σημάδια της παρουσίας Του μέσα στην ιστορία για να γίνει γνωστός και σωτήριος σε όλες τις γενεές. Την πλήρη (για τη δική μας δυνατότητα αντίληψης) Αποκάλυψη του Θεού έφερε στον κόσμο ο Θεάνθρωπος Ιησούς Χριστός, που είναι «η οδός, η αλήθεια και η ζωή» (Ιω. 14,6), ενώ στην άλλη ζωή θα γνωρίσουμε το Θεό πρόσωπο με πρόσωπο, και ο νυν θαμπός καθρέπτης της θείας παρουσίας Του θα καθαρίσει κατά Χάριν.

Ο ΘΕΟΣ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑΣ ΚΑΙ ΤΡΙΑΔΙΚΟΣ

Στη διάνοια επομένως δεν χωράει ο Θεός, όπως και ο ωκεανός σε ένα ποτήρι. Οι σημαντικότερες διαφορές μεταξύ Χριστιανισμού και θρησκειών (ο Χριστιανισμός

είναι Αποκάλυψη του Θεού στην ιστορία και όχι επινοημένη θρησκευτική δοξασία) είναι οι έννοιες κτιστού-ακτίστου (μόνο ο Θεός άκτιστος και όλα τα άλλα κτιστά) και ότι ο Θεός είναι Αγία Τριάδα. Η φύση του Θεού είναι αιώνια, άκτιστη, άναρχη και ακατάληπτη. Ακόμη και οι αρχαίοι Έλληνες μονοθεϊστές φιλόσοφοι ταύτιζαν θεό και κόσμο, ο Θεός εθεωρείτο μέρος του κόσμου και όχι τελείως διαφορετικός απ' αυτόν. Σύμφωνα με τη χριστιανική πίστη, η Πλάση είναι αποτέλεσμα της ουσιοποιού ενεργείας του Θεού, ενώ οι άνθρωποι και οι άγγελοι πλάσματα της λογοποιού ενεργείας Του, διότι διαθέτουν λογική, θέληση και πνευματικά χαρίσματα.

Μοναδική διδασκαλία και Αποκάλυψη του Χριστιανισμού είναι ότι ο Θεός είναι μεν ένας κατά την Ουσία, αλλά Τριαδικός ως προς τις υποστάσεις-πρόσωπα Αυτού. Το μυστήριο αυτό δεν κατανοείται ορθολογιστικά και επιστημονικά, αλλά μόνο με ταπείνωση, δια των μυστηρίων της Εκκλησίας και ευλαβικώς γίνεται βιωματικά αποδεκτό από τους πιστούς. Τρόπος κοινός ενέργειας των Τριών προσώπων είναι η αγάπη, η συνεργασία, η συμφωνία, αλληλοπεριχώρηση και συνύπαρξη (μοναδικό παράδειγμα και για μας). Για να γίνει κατανοητό, θα αναφέρουμε το κατά παράδοση θαύμα του αγίου Σπυρίδωνα, πολιούχου Κερκύρας, ο οποίος, κρατώντας ένα κεραμίδι κατά την Α΄ Οικουμενική Σύνοδο, αυτό αναλύθηκε στα συστατικά του, ήτοι φλόγα, νερό και χώμα, και ο άγιος εξήγησε ότι κατά τον ίδιο τρόπο η Αγία Τριάδα είναι ένας Θεός, αλλά Πατέρας, Υιός και Άγιο Πνεύμα κατά τα πρόσωπα Αυτού. Ιδιαίτερα η ιερά Παράδοση διδάσκει αυτή την αλήθεια καθώς και η Καινή Διαθήκη.

Όταν ο Χριστός έστειλε τους μαθητές Του να κηρύττουν, τους είπε: «Πηγαίνετε να κάνετε όλα τα έθνη μαθητές μου, βαπτίζοντες αυτούς ΣΤΟ ΟΝΟΜΑ του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος» (Ματθ. 28,19), και αλλού αποκαλύπτει: «Εγώ και ο Πατέρας είμαστε ΕΝΑ» (Ιω. 10,30). Μάλιστα ο απόστολος Παύλος ευλογεί ως εξής: «Η χάρη του Κυρίου Ιησού Χριστού και η αγάπη του Θεού και η κοινωνία του Αγίου Πνεύματος ας είναι μαζί με όλους σας» (Κορ. Β΄, 13, 13). Στις δε Πράξεις αναφέρει: «Προσέχετε τον εαυτό σας και όλο το ποίμνιο, στο οποίο το Πνεύμα το Άγιο σάς έθεσε επισκόπους για να ποιμαίνετε την εκκλησία του Κυρίου και Θεού, που ΤΗΝ ΕΚΑΝΕ ΔΙΚΗ ΤΟΥ ΜΕ ΤΟ ΑΙΜΑ ΤΟΥ» (20, 28). Ο Χριστός έδωσε το αίμα Του και άρα είναι Κύριος και Θεός, όπως αναφέρει ο Παύλος. Και για τους Θεσσαλονικείς προσεύχεται ως εξής: «Ο ΚΥΡΙΟΣ να κατευθύνει τις καρδιές σας προς την αγάπη του Θεού και προς την υπομονή του Χριστού» (Β΄ Θεσσαλ. 3,5). Ο ΚΥΡΙΟΣ που αναφέρει ο θείος απόστολος στην αρχή, δεν είναι άλλος από το Άγιο Πνεύμα. Στην Παλαιά Διαθήκη υπάρχει σε αρκετά σημεία η Τριαδική αυτή διδασκαλία (π.χ. Γεν. 18,1-3/ 19,1-3 & 19,24), πλην όμως περισσότερο εν κρυπτώ και συννεφιασμένα για να μην εκληφθεί εσφαλμένως και ειδωλολατρικώς από τους Εβραίους. Έτσι, στον θαυμάσιο ψαλμό 109 ανιχνεύονται και τα τρία θεία πρόσωπα του Θεού, όταν γράφει: «Είπε ο Κύριος (Πατέρας) στον Κύριό μου (Ιησού Χριστό): Κάθισε στα δεξιά μου μέχρις ότου τοποθετήσω τους εχθρούς σου χαλάκι στα πόδια σου» (109,1). Και πιο κάτω (στίχ. 5) αναφέρει και το Άγιο Πνεύμα, όταν συνεχίζει: «Ο Κύριος στα δεξιά σου (Παράκλητος) συνέτριψε τους βασιλείς την ημέρα της οργής Του».

Ο Θεός λοιπόν ούτε ένα πρόσωπο είναι μόνο, ούτε τρεις θεοί φυσικά υπάρχουν. Ακόμη, τα τρία θεία πρόσωπα δεν αποτελούν τρεις τρόπους-ενέργειες του ενός Θεού, όπως πίστευε ο αιρεσιάρχης Σαβέλλιος και οι οπαδοί του και που καταδικάστηκαν από Β΄ Οικουμενική Σύνοδο. Ειδικότερα, οι Σαβελλιανοί πίστευαν πως ο ένας Θεός εμφανίστηκε στην Παλαιά Διαθήκη ως Πατέρας-Δημιουργός, στην Καινή Διαθήκη ως Υιός-Λυτρωτής και στην ιστορία της Εκκλησίας ως Άγιο Πνεύμα-Ανανεωτής. Η χριστιανική αλήθεια αντίθετα διδάσκει ότι κάθε πρόσωπο της Αγίας Τριάδος είναι υπαρκτός και τέλειος Θεός. Εκτός βέβαια από τις ιδιότητες της φύσεως-ουσίας, που είναι κοινές και για τα τρία πρόσωπα (παντοδυναμία, πανταχού παρουσία, πανσοφία κ.α.), το κάθε Θείο πρόσωπο έχει και ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ιδιότητες που δεν κοινωνούνται μεταξύ τους, όπως ότι ο Θεός Πατέρας δεν έχει γεννηθεί, είναι δηλαδή αίδιος, ο Υιός γεννάται από τον Πατέρα αλλά έξω από το χρόνο, προαιωνίως, και το Άγιο Πνεύμα εκπορεύεται (πηγάζει) προαιωνίως από τον Θεό Πατέρα. Φυσικά, σε κάθε ενέργεια του Θεού λαμβάνουν μέρος και τα τρία θεία πρόσωπα, λ.χ. στη δημιουργία του κόσμου, στην κοσμοσωτήρια θυσία του Γολγοθά, κατά την έλευση του Παρακλήτου (Πεντηκοστή) κ.α.

Η αγάπη είναι η κύρια ιδιότητα του Θεού και η χαρακτηριστική Του ενέργεια στη σχέση Του με τον άνθρωπο και τη φύση. Διακρίνουμε την αγάπη Του στη δημιουργία του κόσμου (όπως περιγράφεται στην Π.Δ. η δημιουργία του κόσμου συμφωνεί με τις φάσεις και γεωλογικούς αιώνες που αναπτύσσει η επιστήμη), στην Πρόνοιά Του και το ενδιαφέρον Του κατά τη διάρκεια της ιστορίας, στην θαυματουργική Του δράση υπέρ των πασχόντων, αδυνάτων, πτωχών κ.λπ., στον φωτισμό των προφητών και αγίων, στην προσφορά της Αγίας Γραφής και Αποκάλυψής Του προς γνώση και σωτηρία, στην ενανθρώπιση του Υιού Του, τη διδασκαλία Του (παραβολές Σπλαχνικού Πατέρα, Καλού Σαμαρείτη, Τελικής Κρίσεως, των Μακαρισμών κ.α.), την Ανάσταση και Ανάληψή Του και στο έργο του Αγίου Πνεύματος εν τη Εκκλησία.

Τέλος, οι άγιοι Πατέρες ορθοδρόμησαν την ερμηνεία της Εκκλησίας στο διηνεκές, και γράφουν τα εξής διαφωτιστικά: «Μία εκ του Πατρός χάρις, δι' Υιού, εν Πνεύματι Αγίω» (Μ. Αθανάσιος, ΕΠΕ 4, σ.124, 172, 220). «Πατρός και Υιού και Αγίου Πνεύματος ... θεότης μία» (Μ. Βασίλειος, Ρ.Γ. 32, 768 και ΕΠΕ 3,184). «Πατρός και Υιού και Πνεύματος Αγίου μια η δωρεά και εξουσία» (Ιω. Χρυσοστόμου, Ρ.Γ. 59, 471), και παραθέτουμε και του ιερού Επιφανίου: «Πατήρ και Υιός και Άγιον Πνεύμα εις Θεός, Τριάς εν αληθεία και μονάς εν ενότητι» (Ρ.Γ. 42,229).

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ:

‘Βασικές Αλήθειες Πίστεως και Ζωής’, Νικολάου Νευράκη, Αθ. 2007

‘Η Ορθή Πίστη και το Ορθό Δόγμα’, Τιμοθέου Κιλίφη, Αθ. 1996

‘Τα Θεμέλια της Πίστεως’, Κων. Καλλινίκου, εκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλ. 1996

‘Χριστιανισμός και Θρησκευματα’, Νικ. Νευράκη, Αθ. 1999